

บทที่ 1

บทนำ



1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พัฒนาการอันก้าวหน้าของเทคโนโลยีและสภาวะการแข่งขันของธุรกิจในปัจจุบัน มีผลทำให้ผู้ประกอบการทั้งหลายต้องพยายามแสวงหาช่องทางหรือวิธีการใหม่ ๆ ในการช่วยเพิ่มส่วนแบ่งทางการตลาดและชิงความเป็นผู้นำในธุรกิจ ซึ่งวิธีการที่ใช้กันอย่างแพร่หลายอยู่ในขณะนี้ก็คือ การประกอบธุรกิจบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Internet) หรือที่เรียกว่า การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce) และกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ก็ถือเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ผู้ประกอบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์นำมาใช้เพื่อรักษาผลประโยชน์ทางธุรกิจ ดังนั้นจึงส่งผลให้เกิดการขยายขอบเขตการให้ความคุ้มครองของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา โดยสหรัฐอเมริกาเป็นหนึ่งในประเทศที่ได้ขยายขอบเขตการให้คุ้มครองแก่ทรัพย์สินทางปัญญาใหม่ ๆ เช่น การให้ความคุ้มครองด้านสิทธิบัตรแกซอฟต์แวร์ (softwares) และการขยายขอบเขตการให้ความคุ้มครองของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่ทำให้เกิดเป็นปัญหามากที่สุด คือ การให้ความคุ้มครองด้านสิทธิบัตรแก่วิธีการดำเนินการทางธุรกิจ (business methods)

จากคำตัดสินของศาลสหรัฐอเมริกาในปี 1981 ในคดี Diamond v. Diehr ศาลได้สร้างข้อยกเว้นสำหรับสิ่งที่ไม่สามารถขอรับสิทธิบัตรได้ (excluded subject matter) ตามกฎหมายสิทธิบัตรให้สามารถขอรับสิทธิบัตรได้ (patentable) โดยศาลได้มีคำพิพากษาว่า แม้ว่ากฎเกณฑ์และทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์จะเป็นสิ่งที่ขอรับสิทธิบัตรไม่ได้ (unpatentable) แต่หากการประดิษฐ์ที่เกิดจากการนำความรู้เหล่านั้นมาใช้ เป็นการประดิษฐ์ขึ้นใหม่ (new) และเป็น การประดิษฐ์ที่มีประโยชน์ (useful) การประดิษฐ์นั้นก็สามารถนำมาขอรับสิทธิบัตรได้ (patentable) ซึ่งคดีนี้ถือเป็นจุดเริ่มในการขยายการให้ความคุ้มครองด้านสิทธิบัตรแกซอฟต์แวร์ (software patents) และต่อมาในปี 1998 ก็มีคำพิพากษาของศาลสหรัฐอเมริกาได้ตัดสินไว้อย่างชัดเจนว่า วิธีการดำเนินการทางธุรกิจ (business methods) เป็นสิ่งที่สามารถขอรับสิทธิบัตรได้ (patentable subject matter) ซึ่งคำตัดสินดังกล่าวปรากฏอยู่ในคดี State Street Bank & Trust Co. v. Signature Financial Group Inc.

นับแต่นั้นมา จำนวนการยื่นขอรับสิทธิบัตรวิธีการดำเนินการทางธุรกิจในสหรัฐอเมริกา ก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งสำนักงานสิทธิบัตรและเครื่องหมายการค้าของสหรัฐอเมริกา (US patent

and Trademark Office : USPTO) ก็ได้ให้สิทธิบัตรแก่วิธีการดำเนินการทางธุรกิจที่ยื่นคำขอไปแล้วเป็นจำนวนมาก การขยายขอบเขตการให้ความคุ้มครองด้านสิทธิบัตรแก่วิธีการดำเนินการทางธุรกิจของสหรัฐอเมริกาในครั้งนี้ถือเป็นเรื่องที่ทำให้ทั่วโลกต่างให้ความสนใจ เนื่องจากวิธีการดำเนินการทางธุรกิจส่วนใหญ่ที่ได้รับสิทธิบัตร มักเป็นวิธีการที่ถูกนำมาใช้ในการประกอบธุรกิจบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ดังนั้น การให้สิทธิบัตรดังกล่าว จึงส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ทั่วโลก กล่าวคือ ระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Internet) มีลักษณะในการกระจายไปได้ทั่วโลก (global) และไม่มีใครสามารถไปบังคับ หรือจำกัดให้หยุดอยู่ ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่งได้ จึงอาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า โลกบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเป็นโลกไร้พรมแดน เพราะเหตุนี้จึงทำให้หลักการเรื่อง "หลักดินแดน" (Territoriality Principle) ของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาถูกทำลายลงโดยปริยาย และส่งผลให้ผู้ประกอบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ทั้งหลายไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่ใดในโลก ไม่สามารถนำวิธีการดำเนินการทางธุรกิจที่ได้รับสิทธิบัตรแล้วไปใช้กับการประกอบธุรกิจของตนบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้ เพราะจะถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตร

สิทธิบัตรวิธีการดำเนินการทางธุรกิจ (business method patents) เป็นปัญหาที่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวาง เนื่องจากมีผู้เห็นว่า วิธีการดำเนินการทางธุรกิจบางประเภทที่สหรัฐอเมริกาให้สิทธิบัตรไปนั้นไม่สมควรจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย เพราะไม่มีคุณสมบัติครบตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายสิทธิบัตรกำหนดไว้ เช่น หลักเกณฑ์เรื่องความใหม่ (new or novelty) หรือหลักเกณฑ์เรื่องขั้นการประดิษฐ์ที่สูงขึ้น (inventive step or non-obvious) ดังจะเห็นได้จากการเกิดเป็นคดีฟ้องร้องกันขึ้นในสหรัฐอเมริกา โดยคดีที่ได้รับความสนใจอย่างมาก คือ คดีระหว่าง Amazon.com v. Barnesandnoble.com ที่มีปัญหาในเรื่องของสิทธิบัตรวิธีการสั่งซื้อสินค้าด้วยการคลิกครั้งเดียว (One-click buying) หรือ กรณีของบริษัท Expedia.com ที่มีปัญหากับ Priceline.com ซึ่งเป็นผู้ได้รับสิทธิบัตรวิธีการประมูลย้อนกลับ (Reverse Auction) เป็นต้น ซึ่งหลายฝ่ายต่างก็มีความเห็นตรงกันว่า วิธีการดำเนินการทางธุรกิจเหล่านี้ เป็นเพียงการนำเอาแนวความคิดเดิมมาใช้กับการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เท่านั้น ดังนั้น วิธีการดำเนินการทางธุรกิจดังกล่าวจึงขาดคุณสมบัติในเรื่องของความใหม่ (new or novelty) จึงทำให้ไม่สมควรได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิบัตร

จากที่กล่าวมาแล้วในข้างต้นนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ปัญหาเรื่องคุณสมบัติและรูปแบบของวิธีการดำเนินการทางธุรกิจที่อาจขอรับสิทธิบัตรได้ (patentable subject matter) เป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้เกิดการฟ้องร้องเป็นคดีกันขึ้น ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการพิจารณาอย่าง

รอบคอบว่าวิธีการดำเนินการทางธุรกิจที่ขอรับสิทธิบัตรดังกล่าว ถือเป็นการประดิษฐ์ที่มีคุณสมบัติครบถ้วนสมบูรณ์ตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายสิทธิบัตรกำหนดไว้หรือไม่ มิฉะนั้น อาจทำให้เกิดปัญหาการจดสิทธิบัตรในเชิงกลยุทธ์ (strategic patenting) ขึ้นเป็นจำนวนมาก อันจะกลายเป็นผลเสียต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากกฎหมายสิทธิบัตรได้ให้สิทธิเด็ดขาดแต่เพียงผู้เดียว (exclusive rights) แก่ผู้ทรงสิทธิบัตร ซึ่งอาจทำให้ผู้ทรงสิทธิบัตรกลายเป็นผู้มีอำนาจผูกขาด (monopoly power) ในเทคโนโลยีนั้น ๆ ไปได้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อให้ทราบขอบเขตการให้ความคุ้มครองด้านสิทธิบัตรของไทยว่าสามารถให้ความคุ้มครองทางกฎหมายแก่วิธีการดำเนินการทางธุรกิจได้เพียงใด
2. เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมที่สุดสำหรับประเทศไทยในการให้ความคุ้มครอง และรับมือกับปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากสิทธิบัตรวิธีการดำเนินการทางธุรกิจ
3. เพื่อศึกษาแนวทางการให้ความคุ้มครองทางกฎหมายแก่วิธีการดำเนินการทางธุรกิจของต่างประเทศ
4. เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบของวิธีการดำเนินการทางธุรกิจที่อาจขอรับสิทธิบัตรตามกฎหมายได้

3. ขอบเขตของการวิจัย

มุ่งศึกษาวิจัยแนวทางการให้ความคุ้มครองทางกฎหมายแก่วิธีการดำเนินการทางธุรกิจ (business methods) ตามหลักกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา และแนวทางการให้ความคุ้มครองของสหภาพยุโรปและสหราชอาณาจักร รวมถึงศึกษาแนวทางการให้ความคุ้มครองภายใต้ความตกลงทริปส์ (TRIPs Agreement) อีกทั้งวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการให้สิทธิบัตรแก่วิธีการดำเนินการทางธุรกิจของสหรัฐอเมริกา และแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้ โดยการศึกษาจากคำตัดสินของศาล และบทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ยังมุ่งศึกษาวิจัยขอบเขตการให้ความคุ้มครองแก่การประดิษฐ์ตามกฎหมายสิทธิบัตรของไทยอีกด้วย

อย่างไรก็ดี ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเฉพาะวิธีการดำเนินการทางธุรกิจตามความหมายอย่างแคบ (business methods) เท่านั้น โดยมิได้ศึกษาถึงวิธีการดำเนินการทางธุรกิจตามความหมายอย่างกว้าง (business models)

4. สมมติฐานของการวิจัย

วิธีการดำเนินการทางธุรกิจ (business methods) ถือเป็นการประดิษฐ์ที่สามารถขอรับสิทธิบัตรตามกฎหมายไทยได้

5. วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ดำเนินการศึกษาวิจัยโดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ประเภทต่างๆ อันได้แก่ ด้วบทกฎหมาย ตำรากฎหมาย บทความ และวารสารทั้งของไทยและต่างประเทศ รวมทั้งความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ยังทำการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากแนวทางปฏิบัติของสำนักงานสิทธิบัตรและเครื่องหมายการค้า คำตัดสินของศาลต่างประเทศ รวมถึงการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต (Internet)

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบขอบเขตการให้ความคุ้มครองด้านสิทธิบัตรของไทย
2. ทำให้ทราบแนวทางที่เหมาะสมที่สุดสำหรับประเทศไทยในการให้ความคุ้มครองและรับมือกับปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากสิทธิบัตรวิธีการดำเนินการทางธุรกิจ
3. ทำให้ทราบแนวทางการให้ความคุ้มครองทางกฎหมายแก่วิธีการดำเนินการทางธุรกิจของต่างประเทศ
4. ทำให้ทราบถึงรูปแบบของวิธีการดำเนินการทางธุรกิจที่อาจขอรับสิทธิบัตรตามกฎหมายได้